

»ŠRAJATI« ALI GOVORITI: JEZIKOVNE IDEOLOGIJE IN GOVORNE PRAKSE DVEH GENERACIJ V IZOLI

Izvirni znanstveni članek | 1.01

Izveček: Zgodovinske okoliščine, migracije, drastične spremembe v etnični sestavi, množični mediji, šola, formalni status dvojezičnega območja in (osebna ter skupinska) prepričanja so dejavniki, ki oblikujejo oziroma vplivajo na govorne prakse govorcev. Avtorica skuša z izbranimi primeri jezikovnih ideologij in govornih praks v Izoli prikazati in razložiti strategije, s katerimi govorniki dveh generacij ideološko ter situacijsko vzdržujejo in zabrisujejo ločnice med različnimi skupnostmi in jezikovnimi variantami. Govorniki so s tem vpleteni v identifikacijske procese in procese »drugačenja«.

Ključne besede: Izola, jezikovne ideologije, govorne prakse, jezikovne strategije, identitete, ločnice, kodno preklapljanje, naglas

Abstract: There are a number of factors that create, and influence, speech practices of speakers, for example historical circumstances; migrations; drastic changes of ethnic structure; mass media; school; formal bilingual area status; and (personal and group) beliefs. Based on select cases of language ideologies and speech practices in the town of Izola, the texts presents and explains strategies with which speakers of two generations ideologically and situationally maintain and diminish the boundaries between communities and speech variants. By doing this, the speakers are involved in the processes of identification and »othering«.

Key Words: Izola, language ideologies, speech practices, language strategies, identities, boundaries, code switching, accent

Uvod

Posamezniki kot pripadniki različnih skupin uporabljajo jezik glede na družbene konvencije in lokalno konstituirane sisteme pomenov. Pri tem gre za (situacijsko) vzdrževanje ali brisanje ločnic¹ (glej Barth 1969; Urciuoli 1995) med različnimi skupinami, govorniki in jezikovnimi skupnostmi ter med jezikovnimi variantami, oziroma rečeno bolje, med jezikovnimi zavestmi (Bakhtin 1981: 429). Zlasti v mestih, kjer »narečja in jeziki [ter različni govori] vplivajo drug na drugega, prihaja do vedno pogostejših interakcij med različnimi skupinami. Urbanizacija močno razjeda jezikovne meje« (Wardhaugh 2002: 123) in je generatorka novih govornih oblik in variant (Gumperz 1978; Spitulnik 1999).

Slovenska Istra, predvsem pa njeni urbani deli, je zaradi zgodovinskih, družbenih, političnih in ekonomskih procesov jezikovno in kulturno heterogena in območje (med)jezikovnih stikov. Zgodovinske okoliščine, migracije, hitre in drastične spremembe v etnični sestavi, množični mediji, šola, formalni status dvojezičnega območja (z institucionalno dvojezičnostjo) in (osebna ter skupinska) prepričanja so dejavniki, ki ne vplivajo zgolj na jezikoslovne značilnosti lokalnega govora v Izoli, temveč na samo govorno (jezikovno) performativnost govorcev, ki se (je) s časom in glede na okoliščine ter položaj (govora) spreminja(la). Prav tako vplivajo na prepričanja o samem verbalnem vedenju in na odnos do jezikovnih variant.

Prikazala in pojasnila bom izbrane primere jezikovnih ideologij in (deloma na njihovi podlagi) govornih praks dveh generacij v Izoli zlasti v okviru slovensko-italijanskega jezikovnega stika.² Obravnavala bom kolektivna in individualna prepričanja o jezikih in go-

vorih ter njihovi rabi in strukturi ter tudi mnogotere, heterogene in protislovne interpretacije (Gal 1998: 320; Tsitsipis 1995), s katerimi posamezniki racionalizirajo rabo jezika na podlagi družbenih odnosov (Silverstein 1998: 124). V ospredje postavljam jezik kot heteroglosično³ in indeksikalno družbeno prakso, govorce, njihove vloge, norme in vrednote ter tudi (re)produciranje identitet, kategorij, vrednot, stereotipov, itd. (Gal 1998: 32; Woolard 1998: 18). Osredotočila se bom na družbene strategije ter družbena pogajanja posameznikov kot pripadnikov nehomogenih in fluidnih govornih skupnosti (Wardhaugh 2002: 112), in sicer v kontekstu širših družbeno-kulturnih vplivov nasproti lokalnim govornim praksam ter upoštevajoč medgeneracijske in znotrajgeneracijske interakcije.

Prva obravnavana generacija so sogovornice med 82 in 86 letom, ki so se v Izolo po drugi vojni preselile iz okoliških vasi (Baredi in Malija) in so pred vojno obiskovale italijanske šole. Te še vedno bolj ali manj govorijo v istrskem narečju (šavrinski govor) (Logar 1996: 87) in poleg italijanščine znajo aproksimativno tržaško, natančneje *izolansko* narečje. Prav tako so nosilke govora, katerega prvine so postale del novonastale mestne govorice.⁴ Sogovorniki mlajše generacije, potomci različnih priseljencev, so rojeni in živijo na obravnavanem območju. Uporabljajo sinkretično mestno govorico, stari pa so med 22 in 28 let. Obiskovali so šole s slovenskim učnim jezikom, italijanščino so se učili kot jezik okolja in večina jo obvlada že od malih nog – vsaj njene nižje govorne zvrsti (glej Mikolič 2004: 251).

1 Meje ali ločnice so v družbenem smislu vzpostavljene na simbolni ravni in so zato dogovorne in fluidne ter kompleksni in mnogoplastni kulturni konstrukti, ki jih je mogoče ponovno umisliti oziroma si jih izmisliti (Cohen 1994: 29; Muršič 2000: 490).

2 Jezikovni stik razumem kot družbeno-kulturni proces in prakso (glej Garrett 2006).

3 Heteroglosija pomeni simultano uporabo različnih vrst govora, jezikovnih zvrsti ali kodov, tenzijo med njimi in njihov konflikt ali dialoški odnos (Bakhtin 1981: 428).

4 Po drugi svetovni vojni se je pojavila neobičajna smer prevzemanja govornih prvin vas – mesto, saj mesta niso nikoli imela avtohtonega slovenskega govora. Priseljenci, govorniki najrazličnejših dialektov, so v stikih s priseljenim vaškim prebivalstvom prevzemali besede iz podeželskih govorov (Filipi 1999: 291–292). Pozneje se je smer izposojanja »normalizirala« zaradi izoblikovanja mestnih govorice.

Kratek pregled raziskovalnega polja

Preden se osredotočim na analizo, naj na kratko predstavim raziskovalno polje. (Jezikovne) ideologije so bile v antropologiji (kot tudi v lingvistiki in sociolingvistiki) dolgo postavljene na stranski tir (Woolard 1998: 11). Michael Silverstein je v šestdesetih letih 20. stoletja uvedel pojem »metapragmatičnega zavedanja«, tj. sposobnost govorcev, da govorijo o pragmatiki⁵ svojega jezika (glej 1977), in poudaril pomen povezanosti družbenega konteksta in struktur jezika. Te naj bi bodisi spodbujale bodisi ovirale govoročev sposobnost interpretiranja pragmatičnega naboja specifičnih jezikovnih oblik. Torej gre za pokazatelj meta-pragmatičnega zavedanja in zavedanja ali ugibanja pragmatične moči, ki jih imajo določene izjave (Silverstein 1977: 5–7).

Hkrati je Dell Hymes – v sodelovanju s kvalitativnim sociolingvistom Johnom Gumprezom – v sociolingvistiko uvedel etnografski pristop (glej Hymes 1993) in v sedemdesetih letih revitaliziral lingvistično antropologijo (Duranti 2001: 6).⁶ Hymesov program je v grobem zajemal dve pomembnejši točki, in sicer je želel preučevanje jezika postaviti v ospredje antropološkega proučevanja ter razširiti koncept jezika onkraj meja ozkega preučevanja jezikovnih struktur, torej spodbuditi preučevanje jezika kot kulturne prakse (Duranti 2000: 15). Zavzemal se je za preučevanje jezikovne rabe (glej Duranti 2000: 23) in različnih 'načinov govorjenja' (*ways of speaking*), pri čemer je poudarjal variantnost (raznolikost) samega jezika in jezikovne rabe ali stila (glej Hymes 1993) ter (interdisciplinarno) preučevanje »emskih« modelov govora« (natančneje, opisov načinov govora, za katere akterji menijo, da so primerni) (Caton 1987; glej tudi Stanonik 1995: 61).

Tako je Hymsov, Gumperzov in Silversteinov doprinos k preučevanju jezika, jezikovnih in govornih praks spodbudil preučevanje zelo širokega področja jezikovnih ideologij.⁷ V lingvistični antropologiji so se od osemdesetih let 20. stoletja vrstile raziskave, ki so na podlagi družbene in njej komplementarne jezikovne razslojenosti in hibridnosti obravnavale ideološke procese v ozadju. Tako so na podlagi določenih registrov in narečij ter naglasov obravnavali prakse medkulturnega in medspolnega učenja ter medkulturne komunikacije (glej Duranti 2001: 24; Charnela 2004), procese identifikacije in stereotipiziranja (glej Agha 2003). Z njimi so analizirali družbeno razdelitev in družbene vloge posameznih skupin (glej Irvine 1990) ter spole, oziroma način, kako sta razmerje med spoloma in spolna identiteta konstruirana v jeziku ter v posameznih govornih situacijah; preučevali so na primer tudi »jezik žensk« (Inoue 2001; Kulick 1993).

5 Silverstein definira pragmatiko kot način, »kako so govorne oblike uporabljene kot učinkovito dejanje v določenem kulturnem kontekstu« (1977: 1). Torej gre za točno določena družbena pravila, ki povezujejo ali določajo elemente govora s točno določenimi govornimi položaji (Silverstein 1977: 1).

6 Na podlagi preučevanja dialektov in jezikovnih variant ter jezikovnega stika (v JV Aziji) je uvedel »etnografijo govorjenja« in pozneje »etnografijo komunikacije« ter nato v sedemdesetih letih ponovno uvedel raba poimenovanja »lingvistična antropologija« (Duranti 2001: 4).

7 To področje preučevanja, ki se pogosto sklicuje na Foucaultov koncept moči in diskurza, Gramscijev koncept hegemonije in Bourdieujeve koncepte habitusa, kulturnega kapitala in jezikovnega trga, zelo pogosto označujejo ali naslavljajo kot »jezik in moč«. V ta sklop spadajo tudi raziskave političnega jezika in tradicionalne retorike kot formalizirane oblike moči in solidarnosti, pismenosti, idr. (po Duranti 2001: 26–29).

Posebej plodne so raziskave o jezikovnem kontaktu. Slednje so se osredotočile bodisi na razkritje identifikacijskih procesov na podlagi jezikovne hierarhije – zlasti v nekdanjih kolonialnih mestih – in uporabo jezikovnega (kodnega) preklapljanja (glej Swigart 2001) ali pa na jezikovni kontakt in njegove prvine kot obliko jezikovne kreativnosti, ki spodbuja konstrukcijo, ohranjanje in barantanje s kulturnimi stereotipi, na podlagi katerih govorcev z uporabo statusu primerne stopnje jezikovnega preklapljanja namenoma vzdržujejo hierarhijo v družbi (glej Hill 1985; Gal 1987). Pogoste so to raziskave jezikovnega preklapljanja kot takega. Pri teh gre za ugotavljanje makro- in mikrokonteksta, v katerem se pojavljajo, ter za ugotavljanje njihove (strateške) funkcije v bodisi širšem kontekstu bodisi samo v kontekstu preučevanega govornega položaja ali dogodka (glej npr. Auer 1998; Gal 1987; Heller 1988; Myers Scotton 1988).⁸ Sorodne raziskave so tiste o zamenjavi in ohranjanju jezika, purizmu (Kulick 1998), tenziji med jezikoma ali jeziki – tako standardnimi in nacionalnimi kot nižjimi variantami – in jezikovni politiki (Irvine in Gal: 60–72), o jezikovnih strukturah, ki nakazujejo določeno ideologijo (Hill 1985), ipd.

Poleg interakcij iz oči v oči lingvistični antropologi danes preučujejo vpliv medijev na govorce ter vsakdanjo komunikacijo. Naj kot primer navedem raziskavo rekontekstualizacije sporočil, ki jih je izvajal nacionalni radio v Zambiji. V njej je dokumentiran bogat zbir jezikovnih transferjev in transformacij iz medijskega v vsakdanji diskurz (Spitulnik 1999).

Pričujoči članek je ena od redkih raziskav v Sloveniji in ožje v (urbanih delih) slovenske Istre, ki je umeščena v raziskovalno polje jezikovnih ideologij. Samo obravnavano območje je že zaradi svoje heterogenosti izredno zanimivo. Kljub temu pa primanjkuje (jezikoslovnih, sociolingvističnih in zlasti lingvistično-antropoloških ter drugih družboslovnih) raziskav, ki bi obravnavale predlagano tematiko zlasti v Izoli in nasploh v slovenski Istri. Podobne so ji le nekatere raziskave, kot sta na primer kvantitativna sociolingvistična raziskava o jezikovni sporazumevalni zmožnosti in (med)etnični ozavešenosti v slovenski Istri (Mikolič 2004) ter psiholingvistična o stališčih do dvojezičnosti (Furlan 2002). Raziskavi na nek način obravnavata le slovensko-italijanske jezikovne stike.⁹ Jezikovno heterogenost območja je zajela sociologinja Mateja Sedmak pri preučevanju pomena jezikov na podlagi biografskih zgodb sogovornikov v okviru raziskave o etnično mešanih zakonskih zvezah v slovenski Istri (Sedmak 2002).

Raziskava Tanje Petrović (2006), ki sicer obravnava Srbe v Beli krajini, njihove jezikovne ideologije in zamenjavo jezika, je moji

8 S tovrstnimi raziskavami so povezane raziskave konteksta in kontekstualizacije (glej Goodwin in Duranti 1992) ter raziskave, ki obravnavajo intertekstualnost ali transcendiranje teksta, tako v sklopu (folklorističnih) raziskav poetike (Bauman 2004: 1–14) kakor tudi v okviru identitetnih in reprezentacijskih procesov.

9 Pomanjkljivosti vidim v obravnavi slovenske Istre, ožje pa obalnega območja kot jezikovno in kulturno heterogenega, saj se velika večina raziskav nanaša zgolj na institucionalno dvojezičnost in slovensko-italijanske jezikovne (in kulturne) stike in govorne položaje (npr. Slavec 2003). Kar zadeva metodološke pristope, opažam prevlado statističnih raziskav (o stališčih govorcev) in raziskav, usmerjenih v pedagoške okvire učenja jezika. Menim, da je premalo raziskav, ki bi obravnavale dejansko verbalno vedenje govorcev.

najbolj sorodna.¹⁰ Preučevanje jezikovnega vedenja govorcev na podlagi jezikovnih ideologij ponuja namreč možnost presečnega, hkratnega in celostnega obravnavanja različnih diskurzov, (re)produkcije pomenov, identitetnih praks, »drugačenja«, družbenih odnosov in vlog na lokalni in širši (državni in naddržavni) ravni.

Vrednotenje jezikovnih variant in identitete

Povezava med jezikom in mislijo je v lingvistični antropologiji doživela veliko razlag, ki so v ospredju tudi pri pojmovanju jezikovnih ideologij (Kroskriky 2006: 496). Toda pri raziskovanju jezikovnih ideologij ne gre zgolj za preučevanje idej in prepričanj, ampak tudi dejanskih pojavov in praks, ki jih ta ideologija spodbuja in diktira ter skozi prakse reproducira.¹¹ Koncept jezikovnih ideologij je alternativa pri preučevanju »variacij v idejah, idealih in komunikacijskih praksah« (Kroskriky 2006: 496) in razkriva načine, kako identitete nastajajo in se kažejo prav z njihovo pomočjo.

Emske interpretacije in razlage mojih sogovornikov izpostavlja nekatera ključna »ideološka jedra« (Tsitsipis 1995), na katerih temeljijo identitetne prakse, ločevanje »nas« od »Drugih«. Tako se na primer zdi, da je poglobljena razlika med mlajšo in starejšo generacijo, sodeč po izjavah sogovornic starejše generacije, v tem, da one *šrajajo*,¹² mladina pa govori – in to »pravilno« slovensko, kar pripisujejo tudi govorcem iz notranjosti Slovenije. Podobna mnenja so prisotna med mladimi, ki poudarjajo, da starejši ne znajo govoriti:¹³ »Z *nonoti* uporabljam več italijanskih ali kvazi italijanskih in narečnih izrazov, ker tako boljše razumejo. Ne znajo govorit.« Zlasti taka mnenja in dejstva so vplivala na samopercepcijo govora starejše generacije.

Pomembna institucija pri uresničevanju jezikovne politike in širjenju lingvističnega habitusa je šola, ki pomembno vpliva na učenje slovenskega in italijanskega jezika. Toda šola, natančneje učni načrt, »zajema le del stvarnosti in ne more spremeniti družbenih razmer« (Baloh in Slavec 1998: 785). Na lokalni ravni so v vsakdanjem življenju velika odstopanja od ideala (standardnega jezika). Tako je pri mlajši generaciji opaziti zanimiv pojav: do učenja jezika (z razvijanjem komunikacijske kompetence) ter različnih jezikovnih zvrsti (je) prihaja(lo) predvsem zaradi spremljanja italijanske televizije in ne zaradi šolanja ali neposrednega jezikovnega in kulturnega stika, kot je bilo značilno za starejšo generacijo. Sogovornik je razložil opisano razliko med generacijama:

... Oni imajo narečje, mi imamo italijanščino, neko pogovorno, televizijsko ..., ki je lahko neka mešanica iz popolno južnih predelov. Jaz imam v mojem govoru, kar imam mešanice besed in fraz; so od Barija do Milana ... Pa ni tisto vpliv zaradi bližine meje, ma vpliv zaradi spremljanja

10 V Sloveniji so pogoste sociolingvistične (kvantitativne) raziskave obmejnih in dvojezičnih območij, ki obravnavajo različna stališča govorcev do jezikov njihovega okolja, o položajih jezikov na teh območjih, jezikovnem prilagajanju in dvojezični vzgoji (npr. Nečak Lük 2009; Novak-Lukanovič 2003) ter o jezikovnih ideologijah in politiki (npr. Vodopivec 2008).

11 Opozoriti moram na dejstvo, da nikoli ne pride do popolne usklajenosti med ideologijo in družbeno realnostjo.

12 *Šrajati* je eksonim, ki izhaja iz nemške besede *schreien* – 'kričati, vpiti'.

13 Tudi pripadniki starejše generacije gojijo nekoliko kritičen odnos do mladine, ki ne pozna narečja.

televizijskih programov, samo zaradi tega ...¹⁴

Med mladimi je opaziti večjo socialno distanco v odnosu do Italijanov in Italije ter bližnjega Trsta (primerjaj Sedmak 2005: 131).¹⁵ Z italijanskim kulturnim prostorom prihajajo v stik v glavnem ob nakupih, italijanski jezik in kulturo spoznavajo preko televizije, nimajo pa v tem prostoru prijateljskih stikov oziroma so ti redki: »Med obalnimi mesti in Trstom je berlinski zid,« trdi sogovornik.

Starejša generacija v Istri je med svojim šolanjem pridobivala znanje v tujem jeziku (s katerim so bili sicer v stiku tudi zunaj šole), kar je vplivalo na njihovo jezikovno kompetenco: »Ko je prišla kle Slovenija, nismo mogle razumet, kaj govorijo in oni nas tudi ne. Mi smo šrajale po našo ... Ma mi smo imeli to srečo, da dol kam prodajajo blago, je bila una sz Trsta. Italijansko sem govorila sz njo.«¹⁶ Nepoznavanje knjižne norme je večkrat privedlo do nesporazumov:

So prišli Slovenci¹⁷ in sem vprašala za hlače [žabe] in mi dajo te [pokaže na moje hlače] in sem rekla »Ma ne, hlače.« »Ma gospa moja, to so hlače!« »Ne, to so brageše,« sem rekla. »Ma ne gospa moja, iz kje ste vi?« reče. »Od tle sem jst ma vi pa iz kje ste?« Ona vidi gleda gleda pole je ena druga rekla: »Veš oni govorijo v dialeti.«

V obdobju fašizma je bil njihov »mešni« govor še posebej pomemben izraz njihove nacionalne identitete. Zaradi njega so jih tudi šikanirali (glej Brumen 2000: 402); zaradi polpreteklih zgodovinskih dogodkov pa imajo dokaj ambivalenten odnos tudi do italijanščine. Tako italijanščina kot istrsko-beneški govor sta njim bližji varianti kot knjižna slovenščina (tudi Brumen 2000: 181), ki so se jo morale hitro naučiti – včasih pod taktirko slovenistov: »Se spomnite A. v šoli ko smo prišle v šolo na govorilne ure kaj vam je rekla ki ste rekla lumbrela ['dežnik'], ki vam je rekla da ne smete ... tako govorit ...«

Odkar so »pod Slovenijo«, njihovo *šrajanje* ni več »prava slovenščina«, ampak (le) dialekt (na katerega so ponosne), ki ga dojemajo kot mešanico slovenščine in italijanščine.¹⁸ Mladi ga denimo imenujejo tudi *istrijsko* narečje, dojemajo pa ga kot podeželskega in obenem (paradokсно) mestnega, saj je zanje zaradi (slovenskih) govorcev starejše generacije ena od referenčnih točk identifikacije.¹⁹

14 Ne glede na vsebino je bil televizijski spored v italijanskem jeziku za mlajše sogovornike pomembno orodje pri pridobivanju sociolingvistične kompetence v italijanščini.

15 Starejše sogovornice so poleg v danes slovenska istrska mesta hodile prodajat izdelke in po nakupe v Trst.

16 S knjižno slovenščino so se srečevale pred in med drugo svetovno vojno večinoma v religioznem življenju.

17 Starejše sogovornice pogosto razumejo Slovence kot Druge (tudi Brumen 2000: 388).

18 »Mi mešamo italijansko in slovensko.« Toda v praksi ne uporabljajo samo italijanskih elementov.

19 Nosilec istrskega govora hkrati deluje kot »notranji« Drugi (po poreklu in generacijsko) ter kot enak, in je (vsaj za nekatere posameznike) nekakšna referenčna točka pri invenciji lokalne identitete. Ta vključuje časovno mlajšo hibridnost, ki je nujno potrebna za identifikacijo prebivalcev brez »globljega« (lokalnega) porekla ali drugačnega porekla staršev (primerjaj Baskar 2002: 209–211). Sicer mladina v svojo govorico vpleta elemente narečja v obliki ironičnih imitacij in humornih dodatkov, ki niso del mestnega govora.

Zanimivo, da podobno velja še za eno *istrijsko* narečje, in sicer istrsko-beneško ali *triestinščino* oziroma *izolanščino*. Sklicujoč se na kolektivni spomin (primerjaj Cavanaugh 2009), istrsko-beneški diskurz in diskurz o avtentičnosti Izolanov ter njihovega govora mladi, kljub njegovi redki rabi, razumejo kot nekaj tipičnega tako za starejšo obravnavano generacijo kakor tudi za mesto. Starejše sogovornice pa se z *izolanščino* ne identificirajo, čeprav jim je čustveno blizu.

Pred in med drugo svetovno vojno so starejše sogovornice, vaščanke, s tedanjim mestnim prebivalstvom govorile v istrsko-beneškem narečju, ki pa je bil zaradi šolanja bliže knjižni italijanščini (tudi Brumen 2000: 240).²⁰ Ta dihotomija vas – mesto je očitno, kar zadeva govor, še močno prisotna, saj so mlajši sogovorniki večkrat primerjali svoj govor z govorom »hribovcev«. Zanimivo pa je, da so nekateri omenjeno dihotomijo povezovali s pomanjkljivim znanjem italijanščine v formalno enojezičnem zaledju (primerjaj Brumen 2000: 293).²¹ »Štekam vse, tudi govorim. Pol pa prideš na gimnazijo in tisti furešči [tujci], ki so petsto metrov nad tabo na hribu, nimajo pojma italijansko ...« Italijanščina igra pomembno vlogo pri definiranju značilnosti govora ali govorov mladine v primerjavi z govorom starejše generacije. V primerjavi s svojo govorico pa so zelo pogosto omenjali »statičnost«²² govora starejše generacije in poudarjali hitro spreminjanje svojega mestnega govora, ki so ga opredeljevali tudi generacijsko (kot sleng): »Ta naš govor, lahko generacijski, ma tudi mestni je zanimiv, ker ni stalen. Se razlikuje od istrskega narečja prav po tem, ker mnogo izrazov pride v uporabo za kratak čas in se pozneje pozabijo, tako da niso stalnica v govorici.« S tem povezane pa so tudi razlage o »uporabnosti« in »zabavnosti« ali stilskem dodatku govoru:

Mi uporabljamo novejšje izraze, ki smo jih pridobili iz medijev, televizije. Starejši pa uporabljajo besede, ki so nujno potrebne, večinoma pod vplivom tržaščine. Mi pa samo krasimo slovenščino z italijanščino, italijanščino uporabljamo, ker je to zanimivo, zabavno ...

Italijanski vs. slovenski jezik: vpletanje

V zvezi s knjižno slovenščino je treba omeniti izraženo jezikovno negotovost: sogovorniki in sogovornice poročajo, da jo slabo oziroma je ne obvladajo. Mlajši sogovornik je mestni govor svoje generacije označil celo kot »najbolj nikakvo slovenščino«, večina sogovornikov pa meni, da je to tako zaradi spremljanja italijanskega televizijskega sporeda.

Poudarjali so tudi težave, s katerimi se spopadajo pri uporabi knjižne slovenščine in naj bi bile rezultat vpliva italijanskega je-

zika.²³ Eden od sogovornikov recimo doživlja uporabo knjižne slovenščine kot izrazito drugačno: »Uporaba slovenščine je čisto drugačna, ni samo dvojina, čeprav to je ena od močnejših sprememb, ki jih narediš, če hočeš preskočit na slušno boljši približek knjižni slovenščini ...« Sogovornica je izpostavila eno najznačilnejših napak, ki kaže na prekrivanje dveh jezikovnih sistemov: »Že ta vrstni red, ki ko se ga nekdo uči pri jeziku, ti manjka ....« Sicer so ponosni na svoj (nepravilni) govor, »primorščino«, celo kvintesenčno primorščino,²⁴ in poudarjajo, da je drugim všeč: »Paše na uho, ker je s temi italijanskimi vmeski zelo prijeten jezik. Pogledaj, v Sloveniji vsak uživa, ko poslušča primorščino in vsakemu je naš italijanizirani govor všeč.« Prav italijaniziranost je tisti element, ki ga nekateri sogovorniki izpostavljajo pri gradnji regionalne (primorske ali »obalne«) identitete.²⁵ Sogovornica jo je na primer definirala kot »protiljubljansko« in poudarila jezikovni purizem tako pri rabi knjižne slovenščine kot primorščine, ki ne sme vsebovati interferenc govorov drugih regij. Cinično je povedala: »Mislim, da so italijanski izrazi tudi del protiljubljanske identitete in podzavestno oboževanje italijanske televizijske idile.« Samoumevnost italijanskega jezika in njegovega znanja skoraj vsi sogovorniki povezujejo z gledanjem italijanske televizije: »Mislim, da italijanščino znam predvsem zaradi gledanja italijanske televizije že od otroštva. Kot otroci smo gledali samo italijansko televizijo in slovensko bolj ali manj prezirali.« Televizija kot največji dejavnik vplivanja na govor mlajše generacije se pogosto pojavlja v razlagah (diskurzih) vzpostavljanja lokalne ali regionalne identitete. Pri tem sogovorniki mlajše generacije pogosto primerjajo slovensko televizijo (vsebine), ki širi »nepriemerne« iztočnice za identifikacijo; vse to pa v okviru (ne)rabe knjižnega jezika:

V javnem govoru podpiram dosledno uporabo knjižne slovenščine. Zato mi gre tudi na živce, ko gledam slovenske oddaje, ki so preplavljene z ljubljansko in ljubljanskim slengom. To nisem jaz, ni moje narečje, govorica ... Po moje to tudi izkrivlja podobo slovenščine pri otrocih ali mladih, jim popači izoblikovanje identitete, povezane s slengom ... [V] Italiji na nacionalni televiziji boš težko videl, da kdo uporablja sleng ali narečje.²⁶

Sicer je poudarjanje »čistosti« slovenščine (jezikovnega purizma) med sogovorniki obeh generacij močno ravno v okviru jav-

20 Danes ga uporabljajo s (starejšimi) pripadniki italijanske manjšine oziroma s »purimi« (čistimi) Izolani, kar naj bi same ne bile, saj so priseljenke iz vasi. Mestno prebivalstvo jim je pravilo, da so *de campagna* ('s podeželja') in tako so večkrat okarakterizirane še danes.

21 Starejša generacija, »nekdanji hribovci«, pa veljajo za »poznavalce« italijanščine in (predvsem) tržaščine. Toda poudariti je treba, da percepcija sogovornika o neznanju italijanščine v zaledju ni nujno skladna z dejanskim stanjem oziroma znanjem tamkajšnjih govorcev.

22 Poimovanje načina govora in tudi dialektov nasploh kot nespreminjajočih, je napačno. Njihov govor se je po vsaj šestdesetih letih bivanja v mestu spremenil. Še zlasti ena od sogovornic precej pravilno govori slovensko (v standardnem smislu) in začne intenzivno vpletati italijanske oziroma narečne izraze ob »psihološkem doživljaljskem preskoku«, ko začne govoriti o svoji mladosti (Bokal 1997: 141).

23 Večjim interferencam sicer botruje tudi pomanjkljivo znanje slovenskega jezika, ki ni nujno prenosorazmerno z obvladovanjem italijanščine, in obratno (Mikolič 2004: 251).

24 Govor, ki se uporablja v Izoli in širše na slovenski obali, naj bi bil edina prava primorščina. Mlajša generacija jo včasih (sicer nerodno) poimenuje obalščina, ko pa se sklicuje na ožje lokalne govorne prakse (mdr. sleng), omenja izolanščino.

25 Obstajajo diskurzi, ki legitimirajo podobnost in bližino z Italijani – bolj kot s kontinentalnimi Slovenci (Baskar 2002: 51). (Hkrati pa obstaja določena mera nestrpnosti do Italijanov.) Meje oblikujejo identiteto ljudi, ki živijo ob njih, in ti poudarjajo, da se ta razlikuje od preostalih identitet v državi (Wilson in Donnan 1998: 4).

26 Kljub idealiziranemu opisu ter nekoliko subjektivni in nenatančni oceni je nujno tovrstne izjave obravnavati resno, saj izpostavljajo problem jezikovnega purizma in avtentičnosti (na knjižni in nižji jezikovni ravni): na eni strani kot delovanje jezikovne politike in jezikovnega načrtovanja (glej Bergoč 2010: 51–53), na drugi strani kot lokalno normo o (paradoksn) čistem mešanem govoru (primerjaj Petrovič 2006: 116–119), ki se ves čas ponavlja kot eden od diskurzov obeh generacij.

nega formalnega govora. Le eden od sogovornikov je poudaril, da »mešanja« jezikov ne mara v nobeni situaciji in se temu izogiba. Pogosto so mlajši informatorji omenili, da svoj interferiran govor uporabljajo v večji meri v pogovoru s prijatelji. S starši denimo pa veliko manj ali sploh ne (ne glede na njihovo poreklo), kar kaže, da prihaja do večjih generacijskih razlik. Poleg omenjenega interferiran govor uporabljajo tudi z obravnavano starejšo generacijo – vsaj tisti, ki imajo stare starše, s katerimi je to mogoče in včasih tudi potrebno, saj »nekaterih pravih slovenskih izrazov ne poznajo«.

Sogovorniki mlajše generacije dojemajo italijanščino kot vrednoto, utilitaristično kot prednost in privilegij: »Žal za tiste, ki niso imeli te možnosti, ker popolnoma po naravni poti imaš en jezik več, ki ga čisto podzavestno uporabljaš.« Znanje italijanskega jezika je za sogovornike neke vrste »naravna danost«, ki jo govorci obeh generacij »imajo« že od zgodnjih let: »Italijanščino znam, že od kar pomnim,« ali: »Imam jo v ušesu.« Sogovornica mi je tudi povedala, da je v njenem vsakdanjem življenju italijanščina enaka maternemu jeziku (slovenščini), saj je del njenega življenja,²⁷ čeprav je ne uporablja veliko »v čisti obliki«. Zanimivo je prav to, da sogovorniki pogosto utemeljujejo rabo in znanje italijanščine z njenim vpletanjem v slovenski govor, to pa zato, ker italijanščino kot tako poredko uporabljajo. Svoj način govora je sogovornik opisal tako: »Italijanski jezik v vsakodnevnem življenju pogosto uporabljam. Večinoma zgleda tako, da vmešavam kratke stavke, reke in posamezne besede v slovensko govorico.« Drugi preprosto pove, da se je z vpletanjem italijanskih jezikovnih elementov izoblikovala »neke vrste obalno iznakažena italijanščina« in »slovensko-obalni sleng«.

Poleg zgornjih argumentov o navajenosti na italijanski jezik in njegovi nezavedni rabi se pojavljajo tudi razlage o barvitosti in spevnosti italijanščine: »Moje mnenje je, da sam jezik je bolj barvit in z njim krasimo slovenščino.« Sogovornik ga nato takoj primerja s slovenščino, ki jo pojmuje kot »trd jezik, slišat je, kot da bi postavljali kose železa«. Drugi sogovornik je potrdil ta opažanja: »[Italijanski jezik] je bolj balasten, bolj napihnjen, imaš vse ... Ni tako plehek, ker slovenski jezik je plehek in ni tako speven ...« Bogat besedni zaklad italijanskega jezika je po mnenju ene od sogovornic izrednega pomena pri vpletanju italijanščine v govorico. Druga pa je prepričana, da »se da določene stvari boljše povedati« v italijanščini in tako specificirati ter bolje izraziti čustva zaradi »občutka boljše izraznosti«. »Izraznost italijanščine je bolj pestra, emocionalna,« trdi sogovornik: »Zato jo uporabljam predvsem v povezavi z detajlnejšimi opisovanji doživetij, občutkov in kot poudarek na kaj. Zelo veliko uporabljam na primer kletvice.«

Pri obeh generacijah je bila pogosta tudi naslednja razlaga uporabe mešanega govora: »Pač, tako govorimo.« Starejša sogovornica je samoumevnost mešanega govora povezala z obmejnimi značajem območja: »[T]ako je na konfinih ...«²⁸ Ta politični konstrukt pa v veliki meri določa in uokvirja družbeni prostor (glej Brumen 2000), v katerem delujejo spreminjajoče se in mnogovrstne identitete.

27 Pri večini sogovornikov je statična dihotomija domače – tuje presežena (Mlinar 1994: 251).

28 Nasploh je diskurz o mejah pri starejši generaciji zelo izpostavljen. Meje doživljajo kot izrazito spremenljive in premikajoče; sebe pa razumejo kot statične, podvržene vplivom nove oblasti (tudi Brumen 2002: 375).

Preostali jeziki?

Diskurz o italijanskem jeziku in njegovi rabi je nedvoumno opazen v sami razlagi sogovornikov o vnašanju romanizmov v vsakdanji govor. Italijanska komponenta je v mestnem diskurzu priveligirana (Baskar 2002: 67), kar vpliva na emsko razlago in percepcijo govorov – pri mlajši in starejši generaciji.

Pri izjavah mlajših sogovornikov sem opazila kontradiktornost: na eni strani poudarjajo pomembnost italijanskih variant v svojem vsakdanjem govoru, na drugi pa nekateri priznavajo čedalje manjšo rabo italijanščine, in sicer zaradi službe, študija, čedalje večje potrebe po rabi knjižne slovenščine, pomanjkanja potrebe po neki (mladinski) skupinski pripadnosti, razširjenosti medijskih vsebin v angleščini, idr.²⁹ Nekateri so omenili, da se je njihova raba italijanskih jezikovnih elementov zmanjšala na račun angleških, ki so sicer zelo pogosti predvsem v slengu. »Danes mladi dosti več uporabljamo tudi angleške izraze v vsakdanjem govoru ... zaradi dostopnosti medijev in vsestransko in nujno uporabo angleškega jezika.«

Pojavljajo se tudi drugi diskurzi: denimo tisti, povezani z rabo germanizmov. Konec koncev je tudi beseda »šrajati« germanizem. Starejše sogovornice so z veseljem pripovedovale o »zlati dobi pod Avstrijo«, ko so njihovi »noniči« lahko mirno govorili slovensko in se šolali v slovenščini (glej tudi Brumen 2000: 138): »Mi smo vedno rekli žajfa pa sladkor mi smo rekli cuker ... Moj nonič oni pa so govorili po nemško ne, ko so bli pod Avstrijo ... Moj oče oni pa so hodili v šolo slovensko.«

Pri mlajših sogovornikih tega ni bilo opaziti. Oboji niso posebej izpostavljali uporabe (srbo)hrvatizmov, ki jih je kar nekaj, razen dveh sogovornic, in sicer kot vpliv govora drugih priseljencev (iz nekdanje Jugoslavije) in ne prevzetih prvin narečja. Torej je raba (srbo)hrvatizmov povezana z jezikom priseljencev, do katerih naj bi bili prebivalci Obale nestrpni: »Prebivalci Obale so nestrpni do »Južnjakov«, hkrati pa v govor umeščajo njihove izraze.«

Odnos do (srbo)hrvaščine se je po razpadu Jugoslavije spremenil; (v splošni javnosti) je (srbo)hrvaščina postala jezik tujih imigrantov (Čurin Radovič 1999: 161 in 165). Na percepcijo jezika, kakršna se je pojavila v osemdesetih in devetdesetih letih prejšnjega stoletja (Čurin Radovič 1999: 166) ter traja še danes (vprašanje meje med Slovenijo in Hrvaško), je močno vplival (negativni) nacionalizem. To je obenem povzročilo nastanek jezikovnega purizma in čedalje večjega izrinjanja srbohrvaških vplivov v slovenskem jeziku, kar se je promoviralo tudi v javnosti in šoli (glej Mlinar 1994: 254).

Po mojem mnenju je italijanski jezik pozitivneje sprejet delno že samo zaradi njegovega statusa: je uradni jezik in jezik okolja. Vendar pa ga prebivalci obalnih mest (kot so mi potrdili tudi sogovorniki) zelo malo uporabljajo, niti (oziroma še najmanj) v njem ne govorijo s pripadniki italijanske skupnosti: »Še vedno obstaja italijanska manjšina, ampak nima tako velikega vpliva na slovensko populacijo.«³⁰

29 Vedno bolj pa je opaziti vpliv angleščine in deloma upad rabe ter znanja italijanščine (glej Čok 2009: 100–102).

30 Vzroke za zanemarjanje italijanščine lahko iščemo v slabi načrtovalni politiki, ki naj ne bi dovolj dobro vplivala na to, da se bolj ali manj razvit občutek pripadnosti skupnemu prostoru pokaže tudi v praksi (Slavec 2003: 127–128). Elen Slavec celo meni, da gre pri slovenskem prebivalstvu v veliki meri za pasivno dvojezičnost (2003: 48), priseljenci ali

MJ: S: J:	Pelje N. ne na letališče/ Ma te prosim// si ne upam peljat z njo na tako dolgih relacijah ((smeh)) bi blo po poročilih 'Dieci Slavi morti sulla A4 in un incidente stradale ma passiamo al calcio' ((smeh))	v prometni nesreči na avtocesti A4 je umrlo deset Slovanov, ampak preidimo na nogomet
-----------------	---	---

Preglednica 1

E:	veš kako so smešni ti Italijani ko jih kličeš ... in vprašaš za nekoga in reče 'Da dove chiama lei. Disney, cos'è' ne štekajo ali pa najbolj smešni so tiste donne delle pulizie 'No no non posso segnare non ho penna no no' ((smeh)) nič nima ne svinčnika nanka ne zna pisat <u>Filippina</u>	'Od kod kličete, Disney, kaj je to' snažilka (ne-Italijanka); 'Ne ne ne morem si zapisat nimam kemičnega svinčnika ne ne'; niti (narečno) Filipinka
----	--	--

Preglednica 2

J:	ja ta E. je bil grozen on je bil en <u>fasciston</u> ma žleht ... ko smo hodile v fabrko tam je blo jok 'juze' je kričal nam vsako buh hvari da si šrajala po našo ... ko so čuli jezus marija v fabriki Kortežanke <u>te sarà zita sciavona</u>	velik fašist (trž.) kmetice (trž.) boš tiho Slovanka/sužnja (trž.)
----	--	--

Preglednica 3

L: M:	... dej grem plačat kam greš/ ne stoj je <u>poravnato</u> ... ((smeh))	Poravnano; napačna spregatev kot aluzija na neznanje slovenščine s strani osebe iz BiH
----------	---	--

Preglednica 4

Nekaj primerov govornih praks

V nadaljevanju bom pokazala zgolj nekatere primere govornih praks. Gre za družbene prakse in strategije, ki so na obravnavanem območju, tako pri mlajši kot pri starejši generaciji, zelo pogoste. So pomemben prispevek k verbalnemu repertoarju posameznikov in »govorni ekonomiji« skupnosti ter posameznikovi sposobnosti uspešnega barantanja z družbenimi, stilističnimi in referencialnimi pomeni ter ločnicami (Heller 1988: 16).

Naj kot prvino, ki razkriva prekoračevanje ločnic, družbenih vlog in domen ter interese različnih skupin po ohranjanju ali brisanju jezikovnih in družbenih ločnic (Rampton 1997),³¹ posebej izpostavim pomen kodnega preklapljanja.³² Tako reflektira in konstituira socialne procese v večjezičnih situacijah, vključujoč tudi jezikovne variante skupnosti, ki niso dvo- ali večjezične v ožjem smislu (Bailey 2001: 238).

njihovi potomci pa se lahko spopadajo z večjimi težavami pri usvajanju italijanščine. Kar zadeva rabo italijanskega jezika pri italijanski manjšini, pa se je pokazalo, da pri večini njenih pripadnikov italijanščina ni nujno dominantni jezik (Slavec 2003: 68).

31 V velikem številu primerov preklapljanje nima nobenega strateškega in metaforičnega pomena. Gre za preprosto konverzacijsko strategijo za doseg interakcijskih ciljev in stilističnih učinkov, še najmanj pa za nepoznavanje slovenskih ekvivalentov. Večkrat prihaja do preklapov, ker se govorniki ne morejo spomniti izraza ali pride do psihološkega doživljajskega preskoka. Govorniki uporabljajo različne oblikoslovne, leksikalne interференce, frazeme, prihaja do prevzemanja, izposojanja, kalkiranja, kovanja hibridnih besed in besednih iger na osnovi simultanosti.

32 Grobo rečeno gre za uporabo dveh ali več jezikov, variant ali kodov v isti govorni izmenjavi dvo- ali večjezičnega govornika. Kathryn Woolard pa poudarja, da posamezniki niso dejavni v samo enem kodu (zaporedno), pač pa so lahko v dveh ali več hkrati (npr. prevzete prvine, prvine, ki pripadajo več kodom) (1999).

Ti preklopi temeljijo na modelu 'zaznamovanosti' (angl. *markedness model*) (Myers Scotton 1988: 160) in delujejo kot metafora za določen socialni svet, skozi katerega se reproducirajo lokalni pomeni (Auer 1998: 2 in 17) ter celo ideološka pojmovanja in stereotipi – tudi tisti denimo, ki cirkulirajo v italijanskih medijih (ki zadevajo pereče problematike) (primerjaj Spitulnik 1997), in ne samo v njih. Torej gre za to, da pri preklapljanju poleg barantanja s kodi pride do barantanja z družbenimi položaji in pomeni (Woolard 2006: 79). Zato gre za neke vrste »pogajalske strategije« (Myers Scotton 1988: 151; Heller 1988: 3), saj jo govorniki uporabljajo intencionalno, in sicer v smislu, da je usmerjena proti nečemu oziroma rabi kot indikator nečesa (Preglednici 1, 2). Premi govor kot oblika ali element (zaznamovanega) kodnega preklapljanja v dvo- in večjezičnih situacijah ter okoljih deluje kot strategija, s katero govorniki izražajo in kodirajo (Tsitsipis 1995) jezikovne ideologije na ravni diskurza (konverzacije). Za premi govor je značilno, da ima za »referencialni objekt govor drugega in hkrati pokaže govorčev odnos do njegove izjave« (Lee 1997: 281).

Do zaznamovanega preklopa pa lahko pride tudi zaradi same teme pogovora, ki se nanaša na (preteklo) zgodovinsko dogajanje in na (nekdanje) družbene implikacije, kot je razvidno iz preglednice 3.

Kodni preklap v določenem trenutku deluje kot prečkanje družbenih ali etničnih ločnic v smislu prehoda v zunajskupinsko varianto.³³ Ne deluje kot nekontroverzni del posameznikovega govornega repertoarja – kljub temu, da so sogovorniki zaradi zelo pogoste uporabe navajeni na njegov »eksces«. Po navadi je prehod deležen lokalnega vrednotenja; rabo nepričakovanega koda po navadi

33 Zato mu Rampton pravi *code-crossing*, 'kodni prehod' ali 'prečkanje' (1997).

V:	ma che minchia me ne futti a mia če ne zna//	se mi jebe (eno od južnoitalijanskih narečij; najverjetneje sicilijansko)
----	--	---

Preglednica 5

N:	... čips/ kaj delaš vse//	pojdi v rit (narečje iz Bergama – S Italija)
B:	čips tiramisu ful dobre torte-]	
NF:	[ma vada via en cul	

Preglednica 6

M:	... ma jaz sem ful navajena gledat Dr. House	»Italijanska« izgovorjava brez h
----	--	----------------------------------

Preglednica 7

L:	sem gledala spet tisti dokumentarec o uni igralki ki je šla med nune	predstojnica samostana slovenščina (aluzija na slabo obvladovanje slovenščine s strani priseljencev iz nekdanje Jugoslavije) slovenščina (it. stereotipna izgovorjava)
M:	ja mislim da ta kako je/ <u>madre superiora</u> ((smeh)) ne <u>slovenština</u>	
L:	ja ((smeh))	
M:	pravzaprav <u>slovenscina</u>	

Preglednica 8

J:	... ja dej naredi <u>pene all'arabiata</u> ((smeh))	penis; vrsta testenin, ki se jim reče »penne all'arrabbiata« ali peresniki v pikantni omaki
S:	ma joj ((smeh))	

Preglednica 9

spremljajo predstave o določenih skupinah (Preglednica 4).

Ali nasprotno; kodni preklap osvetli idejo o tem, da z njegovo pomočjo govorci raziskujejo etničnost in identitete drugih ljudi. Predstavlja pa tudi nekonvencionalne jezikovne izbire, ki destabilizirajo hegemonične oblike, za katere se morda išče alternativo prek improvizacije in inovativnosti ter posameznikovega okusa (Rampton 1997) (Preglednici 5, 6).

Status preklopa nasploh je odvisen od statusa in (emškega občutka) bližine kodov (pri čemer je v ospredju vzpostavljane ločnic med kodi), ki se lahko sčasoma spremenita, in realnosti, ki jo ti indeksirajo. Vsi sogovorniki se strinjajo, da te prvine niso del govora v Izoli, temveč kvečjemu del posameznikovega govornega stila oziroma repertoarja. To tudi pomeni, da ne sprejemajo vsakega vpliva kot dela lokalnega ali ožjegeneracijskega govora. Mnenje o tem, katere prvine dojemajo kot »domače« ali »udomačene« in katere kot »tujek«, seveda sodi v sklop vprašanj o tem, katere prvine reprezentirajo govorne skupnosti.

Naj poudarim še prvino, ki se kaže tudi v kodnem preklapljanju; in sicer naglas kot konverzijsko in družbeno prakso.³⁴ Meta-diskurz, ki tipificira naglas, je institucionaliziran in legitimiran ter predstavlja velik del družbene zakonitosti govorne valorizacije (Agha 2001: 214). Gre za diskurz, ki razlaga pragmatiko govornih oblik, kot so na primer imena jezikovnih variant, stereotipi o uporabnikih določenega repertoarja, standardi o pravilni in primerni uporabi. Naglas temelji na družbenem ozadju ali poreklu govorcev in njihovem zavedanju družbene vrednosti, ki

34 V okviru emskih razlag obstajajo ljudje, ki »imajo« (pravilen ali napačen) naglas ali ga »nimajo«, ljudje, ki te spretnosti nimajo popolnoma izoblikovane, in ljudje, ki bi naglas radi imeli in ga zgolj imitirajo ter ga ne morejo imeti, ker jim to ni dovoljeno.

jih določen naglas »vsebuje« (Agha 2001: 213).³⁵ Zelo pogosto je naglas tisti, ki nakaže pripadnost posameznikov, ki so tarča imitacij in posmeha (Preglednici 7, 8).

Zanimivo pa je tudi to, da se pojavljajo imitacije govora oseb (večinoma Neprimorcev), ki italijanskih izrazov ne izgovarjajo pravilno. Te imitacije inkorporirajo samopercepcijo o »pravilnem naglasu« in pravilni izgovorjavi ter tudi o »napačnem« in posredno stereotipnem. Prek imitacije in norčevanja pa nekako izražajo »primat« nad italijanskim jezikom oziroma izgovarjavo, ki naj bi veljala za pravilno (Preglednica 9).

V zgornjem primeru so se sogovorniki posmehovali napačni izgovorjavi italijanskih izrazov in tudi napačnemu zapisu (ki so ga zasledili v eni od ljubljanskih restavracij). Sogovornika enačita ta tip naglasa (izgovorjave) z ljubljanskim in ga pogosto tudi posplošita s slovenskim. Naj dodam še primer »*tota panacota*«, ki aludira na »štajersko« ali »mariborsko« napačno izgovarjavo italijanske sladice (*pannacotta*).

Zaključek

Temeljno načelo lingvistične antropologije, ki ga je formuliral že Dell Hymes, je preučevanje jezika kot prakse v vseh njegovih kontekstih (po Duranti 2000: 15). Preučevanje jezikovnega vedenja govorcev skozi jezikovne ideologije ponudi možnost presečnega, hkratnega in celostnega obravnavanja različnih diskurzov, (re)produkcije pomenov, identitetnih praks, »drugačenja«, stališč, družbenih odnosov in vlog na lokalni in širši (državni in naddržavni) ravni. Samo osredotočanje na metapragmatično zavest govorcev in metapragmatiko skupaj z opazovanjem dejanske govorne prakse tudi pokaže jezik v svoji fluidnosti in hetero-

35 Ne smemo pozabiti, da vrednost in vrednotenje vedno izhajata iz deviacije (Bourdieu 1997: 60).

genosti, govorce pa kot aktivne akterje, ki prek jezika zabrisujejo in postavljajo meje med skupinami in skupnostmi.

Diskurzi, ki se pojavljajo med sogovorniki, so mnogoteri in na obravnavanem območju persistentni. Vzporedno z diskurzom o »mešani« identiteti Istranov cirkulirajo tudi tisti o avtohtonosti, o zlati dobi pod Avstrijo, »italijaniziranosti« prebivalcev in govora, o znanju italijanskega jezika, odlični bilingvistični (in celo plurilingvistični, če ne že o multilingvistični) kompetenci, (istrsko-)beneškem diskurzu, ipd. Uporabljajo pa se seveda tudi diskurzi o »Drugem«, pravilnem in nepravilnem govoru ali jeziku, nespremenljivem in dinamičnem jeziku ali o jeziku v stalnem spreminjanju, »čistem« in »mešanem« jeziku, o tipičnem in avtentičnem govoru (ki temelji na kolektivnih identitetah), primernem in neprimernem, estetskem, idr. Tako se je na primer pri sogovornikih italijanščina (manj pa njene zvrsti) pokazala kot vrednota, prestižni jezik (kljub njeni redki rabi), ki ga sogovorniki poudarjajo v mestni govorici, slengu in narečju. Drugim jezikovnim vplivom (še zlasti srbohrvaškimi) pa pogosto pripisujejo negativne konotacije ali jih celo »spregledajo«. Navsezadnje je diskurz o lokalnih kulturnih kot tudi jezikovnih mejah najuspešnejši takrat, »ko njegovim nosilcem in naslovljencem ostanejo skrite tiste resonance in afinitete, ki ga lokalizirajo« (Baskar 2002: 19; primerjaj Gal in Irvine 1995: 976–977).

Pri obravnavani problematiki je treba nujno upoštevati vsaj dvojni kontekst, ali bolje: prepletenost makrokonteksta in mikrokonteksta, ki ga proizvaja sama konverzacija na lokalni ravni. Tako so se govorne prakse in jezikovne ideologije mojih sogovornikov pokazale kot izrazito kompleksne: kazale so se kot enotne (kot skupinski označevalci), obenem pa sem obravnavala posameznike z različnimi osebnimi načini govora in prepričanji. Konec koncev je asociacija med komunikacijskim stilom, načinom govora in skupinsko identiteto simbolična; ne more napovedati dejanske rabe.

Viri in literatura

AGHA, Asif. Register. V: Alessandro Duranti (ur.): *Key Terms in Language and Culture*. Malden in Oxford: Blackwell Publishers, 2001, 212–215.

AGHA, Asif. The social life of cultural value. *Language & Communication* 23(3–4), 2003: 231–273.

AUER, Peter. Introduction: Bilingual Conversation Revisited. V: Peter Auer (ur.): *Code-Switching in Conversation: Language, Interaction and Identity*. London in New York: Routledge, 1998, 1–22.

BAILEY, Benjamin. Switching. V: Alessandro Duranti (ur.): *Key Terms in Language and Culture*. Malden in Oxford: Blackwell Publishers, 2001, 238–240.

BAKHTIN, Mikhail M.: *The Dialogic Imagination*. Austin: University of Texas Press, 1981.

BALOH, Barbara in Elen Slavec: Vzorci govornega vedenja koprskih gimnazijcev. *Primorska srečanja* 22(211), 1998: 785–790.

BARTH, Fredrik: *Ethnic Groups and Boundaries: The Social Organization of Culture Difference*. Oslo: Universitetsforlaget, 1969.

BASKAR, Bojan: Dvoumni Mediteran: Študije o regionalnem prekrivanju na vzhodnojadranskem območju. *Knjižnica Annales* 29. Koper: ZRS RS in Zgodovinsko društvo za južno Primorsko, 2002.

BAUMAN, Richard: *A World in Other's Words. Cross-Cultural Perspectives on Intertextuality*. Malden, Oxford in Carlton: Blackwell, 2004.

BERGOČ, Simona: *Slovenščina med Balkanom in Evropo: O slovenščini in njenih govornih in govorkah v obdobjih politične odcepitve in integracije*. Koper: UP ZRS Koper, Univerzitetna založba Annales in Zgodovinsko društvo za južno Primorsko, 2010.

BOKAL, Ljudmila: Etnična identiteta s stališča sociolingvistike. *Traditiones* 26, 1997: 135–143.

BOURDIEU, Pierre: *Language and Symbolic Power*. Cambridge: Polity, 1997.

BRUMEN, Borut: *Sv. Peter in njegovi časi: Socialni spomini, časi in identitete v istrski vasi Sv. Peter*. Ljubljana: Založba /*cf, 2002.

CATON, Steven C.: Contributions of Roman Jakobson, 1987, [CAVANAUGH, Jillian R.: *Living Memory: The Social Aesthetics of Language in a Northern Italian Town*. Malden in Oxford: Wiley-Blackwell, 2009.](http://links.jstor.org/sici?sici=00846570%281987%292%3A16%3C223%3ACORJ%3E2.0.CO%3B2-8, 15. 11. 2007.</p>
</div>
<div data-bbox=)

CHARNELA, Janet: The Politics of Language Acquisition: Amazon Language Learning as Social Modeling in the Northwest Amazon. *Women & Language* 27(1), 2004: 13–21.

COHEN, Anthony P.: *Self Consciousness: An Alternative Anthropology of Identity*. London in New York: Routledge, 1994.

ČOK, Lucija (ur.): Italijanščina kot drugi jezik ob angleščini kot prvem tujem jeziku. V: *Izobraževanje za dvojezičnost v kontekstu evropskih integracijskih procesov*. Koper: Založba Annales, 2009, 89–102.

DURANTI, Alessandro: *Antropologia del linguaggio*. Rim: Meltemi, 2000.

DURANTI, Alessandro: Linguistic Anthropology: History, Ideas, and Issues. V: Alessandro Duranti (ur.): *Linguistic Anthropology: A Reader*. London in New York: Blackwell Publishers, 2001, 1–32.

FILIPPI, Goran: Diahrono in sinhrono prepletanje govorov v slovenski Istri v primerih ornitonijskega gradiva. V: Zinka Zorko in Mihaela Kolitnik (ur.): *Zora 8. Logarjev zbornik*. Maribor: Slavistično društvo, 1999, 287–297.

FURLAN, Marina: Stališča do dvojezičnosti in njihova povezanost z okoljem ter »jezičnostjo«. *Annales* 12(1), 2002: 146–160.

GAL, Susan: Code-switching and Consciousness in the European Periphery, 1987, [GAL, Susan: Multiplicity and Contention among Language Ideologies: A Commentary. V: Bambi B. Schieffelin, Kathryn A. Woolard in Paul V. Kroskrity \(ur.\): *Language Ideologies: Practice and Theory*. New York: Oxford University Press, 1998, 317–331.](http://www.jstor.org/stable/645318, 16. 2. 2010.</p>
</div>
<div data-bbox=)

GAL, Susan in Judith T. Irvine: The Boundaries of Languages and Disciplines: How Ideologies Construct Difference. *Social Research* 62(4), 1995: 968–994.

GARRETT, Paul B.: Language Contact and Contact Languages. V: Alessandro Duranti (ur.): *A Companion to Linguistic Anthropology*. Malden, Oxford in Carlton: Blackwell Publishing, 2006, 46–72.

GOODWIN, Charles in Alessandro Duranti (ur.): Rethinking context: An introduction. V: *Rethinking context: Language as an interactive phenomenon*. Cambridge: Cambridge University Press, 1992, 1–42.

GUMPERZ, John: Dialects and Conversational Inference in Urban Communication, 1978, [HELLER, Monica \(ur.\): Strategic Ambiguity: Code-Switching in the Management of Conflict. V: *Code-Switching. Anthropological and Sociolinguistic Perspectives*. Berlin, New York in Amsterdam: Moutin de Gruyter, 1988, 77–95.](http://www.jstor.org/stable/4167024, 16. 2. 2010.</p>
</div>
<div data-bbox=)

HILL, Jane: The Grammar of Consciousness and the Consciousness of Grammar, 1985, [HYMES, Dell: Ways of Speaking. V: Richard Bauman in Joel Scherzer \(ur.\), *Explorations in the ethnography of speaking*. Cambridge, New York in Melbourne: Cambridge University Press, 1993, 433–451.](http://links.jstor.org/sici?sici=00940496%28198511%2912%3A4%3C725%3ATGOCAT%3E2.0.CO%3B2-P, 21. 12. 2007.</p>
</div>
<div data-bbox=)

INOUE, Miyako: Speech without a speaking body. »Japanese women's language« in translation. *Language & Communication* 23, 2003: 315–330.

IRVINE, Judith: Registering Affect: Heteroglossia in the linguistic expression of affect. V: C. A. Lutz in L. Abu-Lughod (ur.), *Language and the Politics of Emotion*. Cambridge: Cambridge University Press, 1990, 126–161.

IRVINE, Judith in Susan Gal: Language Ideology and Linguistic Differentiation. V: Paul V. Kroskrity (ur.), *Regimes of Language. Ideologies, Politics, and Identities*. Santa Fe: School of American research Press, 2000, 35–84.

- KROSKRITY, Paul V.: Language Ideologies. V: Alessandro Duranti (ur.), *A Companion to Linguistic Anthropology*. Oxford: Blackwell, 2006, 496–517.
- KULICK, Don: Speaking as a Woman: Structure and Gender in Domestic Arguments in a New Guinea Village. *Cultural Anthropology* 8(4), 1993: 510–541.
- LEE, Benjamin: *Talking Heads: Language, Metalanguage, and the Semiotics of Subjectivity*. Durham in London: Duke University Press, 1997.
- LOGAR, Tine: Slovenski govori v Istri in njihova geneza. *Dialektološke in jezikovnozgodovinske razprave*. Ljubljana: ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša, 1996, 86–92.
- MIKOLIČ, Vesna: *Jezik v zrcalu kultur: Jezikovna sporazumevalna zmožnost in (med)etnična ozaveščenost v slovenski Istri*. Koper: UP ZRS Koper in Zgodovinsko društvo za južno Primorsko, 2004.
- MLINAR, Zdravko: Jezikovne spremembe in odpiranje Slovenije v svet. *Traditiones* 23, 1994: 249–261.
- MURŠIČ, Rajko: *Trate naše in vaše mladosti: Zgodba o mladinskem rock klubu*. Ceršak: Subkulturni azil, 2000.
- MYERS SCOTTON, Carol: Code switching as indexical of social negotiations. V: Monica Heller (ur.): *Codeswitching: Anthropological and sociolinguistic perspectives*. Berlin, New York in Amsterdam: Moutin de Gruyter, 1988, 151–181.
- NEČAK LÜK, Albina: Primerljivost različic izobraževalnih modelov v etnično mešanih okoljih: Primerljivost neprimerljivega. V: Lucija Čok (ur.), *Izobraževanje za dvojezičnost v kontekstu evropskih integracijskih procesov*. Koper: Založba Annales, 2009, 29–37.
- NOVAK-LUKANOVIČ, Sonja: Jezikovno prilagajanje na narodnostno mešanih območjih v Sloveniji. *Slavistična revija* 58(4): 405–418.
- PETROVIČ, Tanja: *Ne tu, ne tam: Srbi v Beli krajini in njihova jezikovna ideologija v procesu zamenjave jezika*. Ljubljana: Založba ZRC, 2006.
- RAMPTON, Ben: Language Crossing and the Redefinition of Reality: Implications for Research on Codeswitching Community, 1997, <http://moodle.nuim.ie/mod/resource/view.php?id=32068>, 15. 10. 2007.
- SEDMAK, Mateja: Kri in kultura. *Etnično mešane zakonske zveze*. Koper: Zgodovinsko društvo za južno Primorsko in Znanstveno-raziskovalno središče Republike Slovenije, 2002.
- SILVERSTEIN, Michael: The Uses and Utility of Ideology: A Commentary. V: Bambi B. Schieffelin, Hathryn A. Woolard in Paul V. Kroskrity (ur.): *Language Ideologies: Practice and Theory*. New York: Oxford University Press, 1998, 123–145.
- SILVERSTEIN, Michael: *The Limits of Awareness*. Neobjavljen transkript seminarja. Cambridge: Harvard University, 1977.
- SLAVEC, Elen: *Jezikovni položaj v slovenski Istri v luči javne komunikacije*. Neobjavljeno magistrsko delo. Ljubljana: Oddelek za slovenistiko Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, 2003.
- SPITULNIK, Debra: The Social Circulation of Media Discourse and the Mediation of Communities. *Journal of Linguistic Anthropology* 6(2), 1997: 161–187.
- SPITULNIK, Debra: The Language of the City: Town Bemba as Urban Hybridity. *Journal of Linguistic Anthropology* 8(1), 1999: 30–59.
- STANONIK, Marija: Naš živi jezik. *Glasnik Slovenskega etnološkega društva* 35(2–3), 1994: 61–62.
- SWIGART, Leigh: The Limits of Legitimacy: Language Ideology and Shift in Contemporary Senegal. *Journal of Linguistic Anthropology* 10(1), 2001: 90–130.
- TSITSIPIS, Lukas D.: The Coding of Linguistic Ideology in Arvanitika (Albanian) Language Shift: Congruent and Contradictory Discourse, 1995, <http://www.jstor.org/stable/30028334>, 24. 4. 2010.
- URCIUOLI, Bonnie: Language and Borders, 1995, <http://www.jstor.org/stable/2155948>, 15. 3. 2010.
- VODOPIVEC, Nika: *Language practices, ideologies, and planning in the cross-border area of Nova gorica (Slovenia) and Gorizia (Italy) – from case study to models of analysis and planning in European borderlands*. Doktorska disertacija. Trieste: Università degli studi di Trieste, 2008.
- WARDHAUGH, Ronald: *An Introduction to Sociolinguistics*. Malden, Oxford, Melbourne in Berlin: Blackwell Publishing, 2002.
- WILSON, Thomas M. in Hastings Donnan (ur.): Nation, state and identity at international borders. V: *Border Identities: Nation and State at International Frontiers*. Cambridge: Cambridge University Press, 1998, 1–30.
- WOOLARD, Kathryn A. (ur.): Introduction: Language Ideology as a Field of Inquiry. *Language Ideologies. Practice and Theory*. New York: Oxford University Press, 1998, 3–47.
- WOOLARD, Kathryn: Simultaneity and Bivalency as Strategies in Bilingualism, 1999, <http://moodle.nuim.ie/mod/resource/view.php?id=320689>, 21. 1. 2008.
- WOOLARD, Kathryn: Codeswitching. V: Alessandro Duranti (ur.), *A Companion to Linguistic Anthropology*. Malden, Oxford in Carlton: Blackwell Publishing, 2006, 73–94.

Vernacular or Learned Language? Language Ideologies and Speech Practices of Two Generations in Izola

The text is based on select cases of language ideologies and speech practices of speakers of two generations in the town of Izola. The age span of the first group, whose members received their education in Slovene schools, is between 22 and 28; with their life span between 82 and 86, members of the other group were schooled in Italian schools during the fascist era. The principal aim of this investigation is to demonstrate how language variants in contact are subjected to contradictory and circulatory discourses within the frame of negotiating with social boundaries; speech variants; meanings; norms; beliefs; and explanations. Analyzed are collective and individual beliefs about speeches and their usage and structures, as well as their diverse, heterogeneous, and contradictory interpretations. These elucidate identification processes within the context of numerous persistent discourses.

The principal difference between the two generations is in the adoption and usage of Italian and Slovene linguistic genres. The Italian language is generally perceived as symbolically privileged at the expense of other languages of immigrant groups living in Izola, with its use limited almost to the point of intertwinement. Respondents from the younger generation are increasingly influenced by English while their use, as well as their command, of Italian has been partially decreasing. The »mixed« dialect, local, and idiolect speeches serve primarily to establish individual and group identities of the speakers in everyday interaction.

Rather than a means of mere communication, the speech in this case is perceived as a social practice. The second part of the article therefore focuses on examples of communication strategies (code switching, accent, direct speech) and demonstrates how the speakers use them as a strategy of »othering« on the local, state, and international levels.